

Érem, som i serem

Una batalla immensa en miniatura

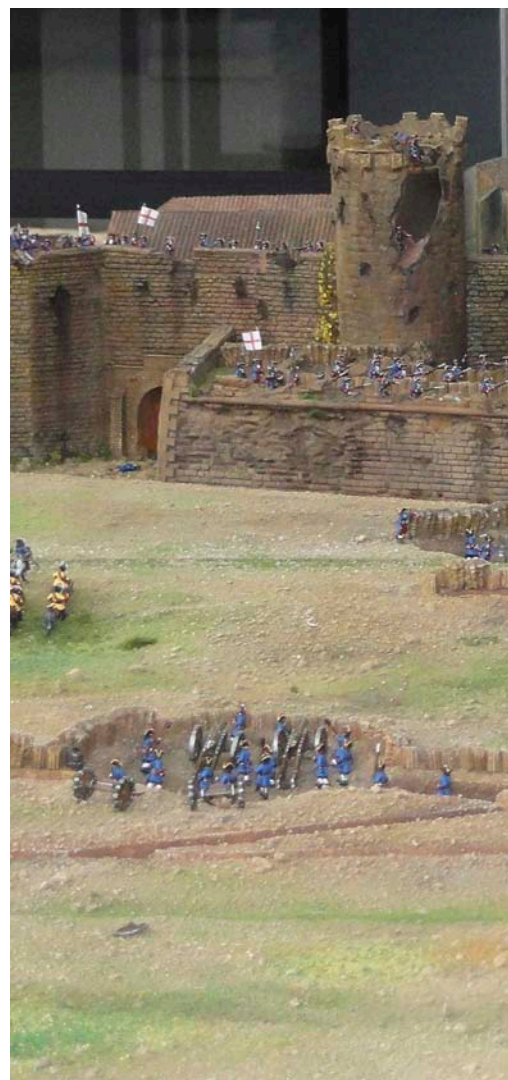
El dies 12, 13 i 14 d'agost de 1714, el setge de Barcelona va viure l'inici de la seva fase més cruenta. Els soldats borbònics van atacar el baluard de Santa Clara. Tot i que els catalans van evitar que entressin, el gran nombre de baixes va provocar la derrota posterior de l'11 de setembre. Una espectacular maqueta exposada al Born Centre Cultural reproduïx amb tots els detalls aquest episodi èpic en què els catalans van guanyar la batalla, però van perdre la guerra.

“V.M. veurà, pel que tinc l'honor de dir-li, que els enemics es defensen com desesperats, potser millor que no ho farien tropes reglades, de manera que aquesta feina esdevé seriosa i llarga, perquè no convé d'arriscar novament una acció d'importància abans de posar-nos en estat d'atacar les bretxes del cos de la plaça.” Aquesta carta la va enviar el duc de Berwick, cap de les tropes borbòniques durant l'etapa final i fatal del setge de Barcelona, al rei Lluís XIV. Data del 15 d'agost de 1714, l'endemà que acabessin les batalles de Santa Clara, que van durar tres dies i que van ser molt cruentes. Tal com diu Berwick, les tropes catalanes van defensar-se a ultrança i, tot i no ser un exèrcit professional, van aconseguir evitar l'entrada dels borbònics a la ciutat. “Avui és dia que amb raó em glorio de ser barceloní”, va dir el cap suprem de l'exèrcit català, Antoni de Villarroya, una d'aquestes jornades.

En memòria d'aquesta lluita èpica esdevinguda a mitjan agost de tot just fa tres-cents anys, el Born Centre Cultural

exposa una maqueta impressionant que recrea les batalles del baluard de Santa Clara. La maqueta, que fa tres metres de llarg i dos d'ample i en què hi ha unes mil tres-cents figures, reproduïx el baluard i el convent de Santa Clara, i també el camp on hi havia instal·lades les tropes borbòniques amb un sistema sofisticat de trinxeres, representat impecablement. També s'hi pot veure la batalla cruenta entre els soldats, que va arribar al cos a cos i que representa el clímax visual de la maqueta.

Els constructors de la maqueta, Lluís Faura, Josep Barnaus i Xan Miniatures, són un trio de maquetistes de les Borges Blanques especialitzats en obres sobre la Segona Guerra Mundial. Les figures utilitzades, que han estat encarregades a deu fabricants, reproduïxen fidelment el vestuari dels regiments d'ambdós bàndols. Com que en alguns casos els austriacistes i els borbònics portaven la casaca del mateix color, entre les figures de la maqueta es poden diferenciar els uns dels altres pel cordatge dels botons. La maqueta, que desperta un gran interès entre els

La maqueta exposada al Born Centre Cultural

visitants de totes les edats, estarà exposada al Born Centre Cultural fins al 31 d'agost. No es descarta que després s'exposi en un altre lloc.

Les batalles de Santa Clara. El juliol de 1713, les tropes borbòniques comandades pel duc de Pòpuli es plantaven davant de les muralles de Barcelona. La ciutat no va trigar ni un dia a negar-se a rendir obediència a Felip V. Llavors Pòpuli va decidir assetjar-la. Un any després, però, malgrat els acords d'Utrecht —d'acord amb els quals Anglaterra es retirava de la causa austriacista—, els catalans guanyaven la guerra. En un any les tropes borbòniques no s'havien imposat i la derrota de Felip V semblava irreversible.

En vista d'aquest escenari, que obria la possibilitat que es desfessin els acords d'Utrecht, Lluís XIV va de-

mostra les trinxeres del camp borbònic i el baluard de Santa Clara, on es lliura una gran batalla.

cidir posar tota la carn a la graella i mobilitzar el gros de l'exèrcit francès contra Catalunya. La primera cosa que va fer va ser enviar a Barcelona el duc de Berwick, que el 6 de juliol de 1714 va arribar a la ciutat amb quaranta mil soldats. El nou comandant va despatxar Pòpuli i va canviar d'estratègia. En comptes de concentrar els esforços a prendre la fortalesa de Montjuïc, Berwick va decidir que la millor manera de prendre la ciutat era atacant les muralles de llevant.

Els enginyers borbònics van decidir que el punt més feble d'aquesta part de la muralla era el tros comprès entre els baluards de Santa Clara i del Portal Nou, un tram extens de tres-cents metres de llargada. El baluard de Santa Clara era un dels més febles de la muralla. Des del principi del setge ja estava en molt mal estat. Estava cons-

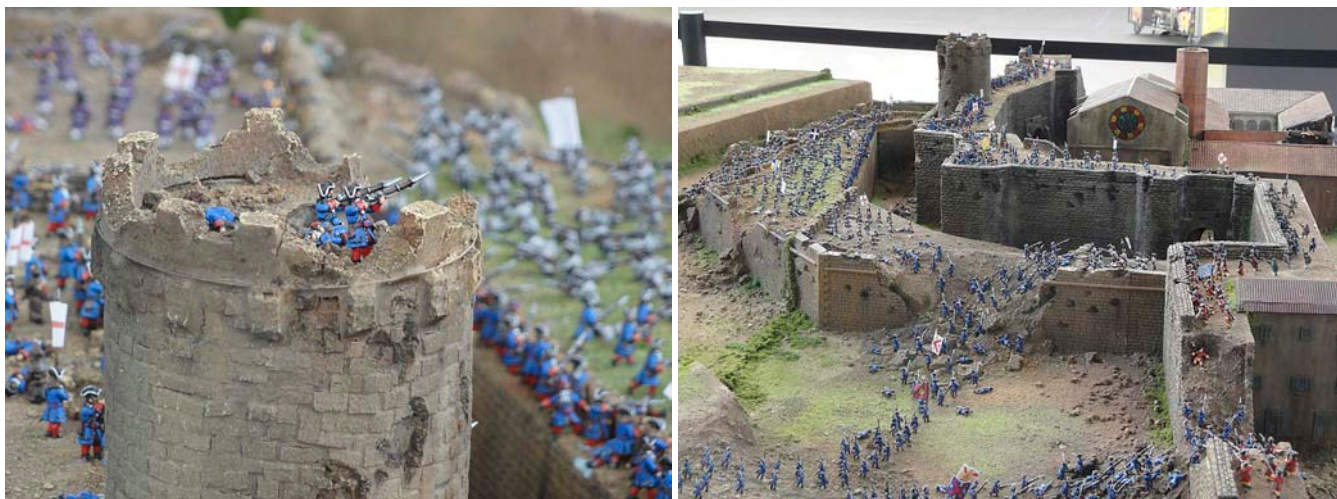
truït amb poca pedra i massa terra, i els seus valls interiors i exteriors, unes excavacions fetes per dificultar el pas de l'enemic, estaven desdibuixats. A més, com que entre el baluard de Santa Clara i el del Portal Nou hi havia molta distància, era difícil protegir aquella part de la muralla.

Així doncs, els canons i els morters borbònics van iniciar un atac ininterromput, i es van anar construint trinxeres cada cop més properes a les muralles. Al principi d'agost, després d'una terrible i continuada tempesta de ferro i foc, els dos baluards i la llarga muralla que els separava ja tenien nombrosos esvorancs i esllavissades. La bretxa més important era l'anomenada Bretxa Reial, enmig dels dos baluards i amb més de cent metres de llargada. Però al baluard mateix de Santa Clara també hi va haver una gran esllavissada. A més,

la seva única torre, la de Sant Joan, va quedar destruïda parcialment. A la maqueta exposada al Born Centre Cultural es poden apreciar amb gran detall totes aquestes destrosses.

Els catalans, però, no es van quedar de braços plegats. Villarroya va decidir construir una gran travessera darrere de la Bretxa Reial. Havia de consistir en un gran terraplè, molt llarg, construït en ziga-zaga i coronat per una trinxera. Així, en cas que l'enemic entrés per la bretxa, la ciutat podria tenir una altra fortificació de defensa i d'atac. A més, també es va minar la Bretxa Reial per provocar una explosió si els batallons borbònics aconseguïen passar per allà. La travessera es va començar a construir el 14 de juliol, quan ja era clar que l'atac seria inevitable. Tota la ciutat s'hi va abocar, fins i tot dones, nens i religiosos.

Érem, som i serem

A l'esquerra, la torre de Sant Joan, mig destruïda pels atacs dels borbònics. A la dreta, un pla general de la cruenta batalla entre els soldats d'ambdós bàndols.

Quan Berwick va considerar que la muralla que s'estenia entre els baluards de Santa Clara i del Portal Nou ja estava prou arrasada, va ordenar l'assalt. Era el 12 d'agost, de matinada i amb lluna nova. La seva intenció era conquerir els dos baluards per penetrar la ciutat a través de la Bretxa Reial. L'atac va començar amb una voladura al baluard del Portal Nou, defensat pels sastres i els gerrers de Barcelona. Després de l'explosió els granaders borbònics es van voler enfilar pel baluard, però van ser aturats pels milicians de la Coronela. A Santa Clara els atacants van controlar el baluard durant una estona, però al final la resistència catalana, formada per la companyia dels cotoners, la dels espasers i la dels estudiants de lleis, els va enviar de nou al vall.

Semblava increïble, però un exèrcit *amateur* havia estat capaç de parar l'atac de setze mil soldats professionals, un terç de l'exèrcit de Berwick. Va ser un cop molt dur per al comandant borbònic, que a més de veure ferit el seu orgull, va tenir, entre morts i ferits, nou-centes baixes. Per la banda catalana, van morir setanta-vuit homes, i en van resultar ferits cent divuit. Aquell mateix 12 d'agost moria la reina Anna d'Anglaterra, fet que inflaria encara més l'esperança dels catalans, que pensaven que els *whigs* potser tornarien a governar i que trencarien el bloqueig de Barcelona.

Berwick es va refer ràpidament i va preparar un nou atac per a la nit del 13 d'agost. Va ser la nit de la gran batalla de Santa Clara, que queda representada en miniatura però amb molta espec-

tacularitat en la maqueta exposada al Born Centre Cultural. Aquest cop l'atac es va concentrar exclusivament en aquest baluard, defensat per cent setanta homes de les companyies dels fusters i dels escudellers. Per la seva banda, els borbònics van atacar amb vuit mil dos-cents soldats francesos experimentats que tenien el suport de sis mil combatents col·locats a les trinxeres més properes.

La batalla va durar tota la nit i va ser un infern. Francesc de Castellví, un militar català i austriacista que va escriure unes cròniques gràcies a les quals sabem molts detalls de la guerra de Successió, explica que durant la batalla es podia sentir el murmur de les dones i dels nens que resaven el rosari a les cases. Els soldats francesos van prendre part del baluard i, malgrat els esforços dels catalans per fer-los-en fora amb contraatacs, van mantenir-se fermes a la zona conquerida.

L'alba del dia 14 d'agost, després de tota una nit d'atacs i contraatacs, Villarroel va decidir fer un darrer esforç per reconquerir el baluard. Després d'hores de batalla, els catalans en van expulsar l'enemic, però el preu que van pagar va ser altíssim. En menys d'un dia havien perdut vuit-cents homes, i nou-cents més havien resultat ferits. Els hospitals ja no donaven l'abast. En aquells dos dies, al rerepaís les tropes del marquès del Poal també havien vençut els borbònics —en aquest cas, espanyols— a Talamanca.

Berwick, que ja no es podia permetre cap altra derrota, va decidir cessar els

assalts ràpids i contundents. Va optar per un setge llarg i per seguir atacant les muralles des de la distància. Això és el que explica al rei Lluís XIV a la carta que hem reproduït al principi del reportatge.

Villarroel va començar a pensar en la retirada perquè creia que la ciutat ja no podria aguantar gaire més el setge i els bombardejos. Hi havia hagut massa baixes, i les muralles cada cop estaven més deruïdes. Tot i així, l'entorn del conseller en cap, Rafael Casanova, volia continuar resistint. Finalment, es va decidir de continuar la lluita. Per aquest motiu, Villarroel va dimitir el dia 5 de setembre. Això no obstant, es va reincorporar ràpidament quan va sentir les detonacions de l'11 de setembre, el dia de l'atac definitiu de Berwick i de la derrota final dels catalans.

La batalla de Santa Clara va ser una victòria èpica però pírrica. El nombre immens de baixes que va causar va ser determinant en la derrota de l'11 de setembre. Per tant, es pot dir que la guerra es va perdre en aquella batalla. Sota el règim absolutista de Felip V, a la zona del baluard i del convent de Santa Clara s'hi va construir la famosa fortalesa de la Ciutadella, una fortalesa militar pensada per reprimir els barcelonins. Com tots sabem, però, actualment la Ciutadella acull el Parlament de Catalunya, portaveu del poble català. Des del mateix lloc on els catalans van ser vençuts a trets fa tres-cents anys, ara els seus descendents reclamen recuperar pacíficament la llibertat perduda.

Àstrid Bierge